

UDK: 338.12.015(73+470)

ULOGA BIZNISA U KRIZNOJ SITUACIJI

Dr Mihailo Dedović, profesor
Visoka ekonomska škola strukovnih studija Peć u Leposaviću
e-mail: mihailo_dedovic@yahoo.com

Rezime: Ako je čovek realno postao pravi biznismen, on će umeti da ceni svoje radnike. On će se truditi da realizaciju dela svojih ideja, ili ličnih potreba, odloži za kasnije, da sačuva radni kolektiv, isplaćuje mu platu, sačuva to čime se bavio poslednjih godina. A, ako se čovek uspaniči, proda biznis, pobegne negde, to znači da je reč o pogrešnom biznismenu... Koju ulogu ima krupni kapital u prevazilaženju krize u SAD i Rusiji tema je ovog rada.

UVOD

Digitalni sat na Tajm skveru u Njujorku svake sekunde pokazuje koliko je Amerika dužna. Početkom godine ta cifra je dostigla neverovatnih deset hiljada milijardi, ili deset biliona dolara! Za tako kolosalni četrnaestocifreni broj nije, međutim, bilo dovoljno mesta na ekranu, pa su dodatna jedinica i dolarski znak morali da budu stisnuti u jednu svetleću kockicu. [1]

Amerikanci jednostavno ne mogu da pojme koliko to duguju. Niti razumeju otkuda toliki dug? Ko ga je napravio? Kako će da ga vrate?

Prosto, kao da je zastrašujuće velika cifra, poput alarma, trгла ljude da shvate da se od osnivanja države pre 230 godina troši

Dr Mihailo Dedović

više nego što se ima i da najrazvijenija zemlja na svetu praktično živi na – kredit.

Brza tranzicija na tržištu ekonomije u Rusiji devedesetih godina prošlog veka stvorila je grupu super bogatih poslovnih ljudi poznatijih kao oligarsi. Mogli su da zarade bogatstva kroz superjeftinu privatizaciju, ekonomski bum podstaknut visokim cenama nafte, gasa i metala. Ipak, samo za pola godine svetske krize, šestorica najbogatijih Rusa izgubila su 131 milijardu dolara. Da li je Rusija ostala bez oligarha, i da li se njihovo bogatstvo istopilo?

1. Hoće li Amerika pristati da se probudi iz sna o besprekornom raju?

1.1. Kraj ideologije „trickle down“

Kako je počeo Obama će, dakako uz mnogo važnije stvari, obezbediti sebi trajno mesto u istoriji američkog naroda. Prvo je ostavio svoj otisak kad je razmontirao sramotu Gvantanama, pa doneo zakon o ukidanju materijalne neravnopravnosti žena, proširio prava besplatne medicinske zaštite za preko 4 miliona siromašne dece, započeo prijateljski dijalog sa Kinom... i 26. Februara proklamovao budžet za 2010. godinu čiji je naslov „Nova era odgovornosti“. Tim aktom postavljeni su novi temelji kraja ideologije „trickle down“ – bogaćenja bogatih, započete osamdesetih godina pod Reganom. Pokrenuta je nova era – radikalno, i prema tome veoma riskantno.

U Americi vlada obilje religija, ali najviše sledbenika ima ona koja proklamuje smanjenje poreza. Nema predsedničkog kandidata koji nije obećavao smanjenje poreza, a najbezočniji je bio Ronald Regan, koji je i smanjio poreze, ali je zato ostavio

Ameriku u najvećim dugovima do tada. Džordž Buš Junior, nasledio je gotov model „smanjiti“ poreze prebacujući troškove na naredne generacije Amerikanaca i ostavio za sobom najveći deficit u istoriji. I jedan i drugi korumpirali su glasače parama iz državne blagajne gomilajući u njoj dugove. Obami je zapalo da te dugove počne da sanira spasavajući zemlju od bankrotstva. [2]

Ovu godinu Amerika će završiti rekordnim deficitom od 1.750 milijardi dolara, to je 12,3 odsto BDP. Najveći deo toga je skrivano nasleđe od prethodnog predsednika. Jedna od mnoštva Obaminih zakletvi je da građani neće biti više varani i znaće u dolar gde pare odlaze. A otići će pre svega u zdravstvo (634 milijarde u dve godine); zatim u obrazovanje; pa u oporavljanje finansijskog sektora; pa u vojsku (čak 663 milijarde) ne bi li definitivno bili okončani ratovi u Iraku i Avganistanu, da bi zatim nastalo naglo kresanje vojnog budžeta; pa u ekologiju (povećanje za 34 odsto) uz drastičnu štednju svuda redom kako bi do 2013. godine deficit bio sveden na polovinu današnjeg iznosa. Za ukupni iznos od 3.500 milijardi javnih izdataka, pokrića u redovnim prihodima ima samo za 2.150 milijardi, nedostaje 1.350 milijardi koje će biti velikim delom pokrivena dodatnim oporezivanjem.

Tu se krije najveća opasnost za Obamu. Hoće li Amerika pristati da se probudi iz sna o besprekornom raju, ili će, mamurna, razbiti budilnik. Pored oporezivanja prihoda od kapitalne dobiti, dividendi, prihoda od dislociranih proizvodnji u inostranstvu, ukidanja subvencija poljoprivredi... ono što najviše bode oči je povećanje ličnih poreza za sve koji zarađuju više od 250.000 dolara godišnje. To je glavni izvor sredstava kojima se namerava popravljati položaj sarednje klase i ukupno se računa na 318 milijardi dolara. Dakle, preraspodela u korist srednjeg sloja – transparentna i opasna.

1.2. Žrtvovanje baby boom generacije

U poslednje vreme u SAD, otvoreno se izražava sumnja u „zvaničnu verziju“ po kojoj su hipotekarni krediti preko noći uništili svetsku privredu. Postoje različite verzije, objašnjenja, teorije... Nijedna od njih nije tako jednostavna kao opšteprihvaćena bajka o nevaljalim bankama koje su neodgovorno odobravale stambene kredite. Onda je dobra vila u liku države čarobnim štapićem u vrednosti od 700 milijardi dolara iste te banke nanovo izvela na pravi put. Ako su političari, mediji i obezglavljeni građani skloni da veruju u pojednostavljene i neuverljive priče, pragmatici traže argumente.

Od svih raspoloživih i ne preterano dostupnih dokaza, brojevi su svakako najprecizniji i najrealniji. Prema zvaničnim podacima iz oktobra 2008. u SAD registrovano je 105.842.000 domaćinstva. U 72.238.00 stambenih jedinica žive vlasnici tih objekata dok 33.604.000 porodica živi u iznajmljenim stanovima. Smatra se da je 21.838.000 kuća i stanova otplaćeno a na 50.400.000 banke imaju hipoteku sve dok vlasnici ne otplate dugoročni stambeni kredit. Statistički podaci iz istog perioda svedoče da 11,8 odsto korisnika stambenih kredita nisu u stanju da na vreme imire obaveze, ili im preti opasnost oduzimanja kuće.

Procenjuje se, međutim, da je do marta 2009. ovaj broj porastao na 25 odsto, ili oko 12.600.000 dužnika. Na zvaničnim sajtovima HUD (US Department of Housing and Urban Development), Freddie Mac i Fannie Mae može se pronaći podatak da iznos prosečnog stambenog kredita, popularnog „morgidža“ iznosi oko 190.000 dolara. Kada se ovaj iznos pomnoži sa 12.600.000 tj. brojem tzv. rizičnih zajmova (koji su da podsetimo izazvali kako američku, tako i svetsku ekonomsku krizu) dolazimo do sume 2.394.000.000.000 (2 trilion i 394 milijardi). Poređenja radi, za ratove u Iraku i Avganistanu do sada je potrošeno 2,5 trilion

dolara, dok budžet SAD za 2009. godinu koji je nedavno usvojen u američkom kongresu, iznosi 3,1 trilion dolara. Da li je moguće da suma od 2,4 triliona izazove kolaps finansijskog sistema u SAD i početak kraja savremenog kapitalizma u svetu?

Pretpostavimo da su jednoga dana svi Amerikanci jednostavno prestali da plaćaju stambene kredite, uključujući i vlasnike pomenutih 33.604.000 stanova za izdavanje, kao i sve već otplaćene nekretnine. Ako dakle zamislimo imaginarnu situaciju da svih 105.842.000 domaćinstava naprasno reši da se više nikome ništa ne plaća, došlo bi se do kritične mase hipotekarnih zajmova u vrednosti od 20,11 triliona dolara. Primera radi, ova suma je više nego dva puta manja od spolnog duga SAD koji iznosi 53 triliona. Najprostijom matematikom lako je dokazati da problemi sa hipotekarnim kreditima u SAD ne predstavljaju jedini, a verovatno ni glavni razlog globalne ekonomske krize. Ako teorija koju nam nemušto dokazuju političari, vlasti bliski ekonomski stručnjaci i establišmentu naklonjeni finansijski analitičari definitivno ne pije vodu, „neverne Tome“ i večni poštovaoci zvaničnih verzija s pravom će postaviti pitanje: zašto bi neko preko noći uništio normalno funkcionisanje finansijskog sistema? [3]

Postoji, dakle, mišljenje da je država svesno oborila akcije na američkoj berzi i time desetkovala penzione fondove takozvane baby boom generacije. Ovu generaciju čine imućni pripadnici srednje klase koji se približavaju šezdesetoj godini života ali su, kako tvrde, mladi u duši i uvek spremni za promene. Smatra se da se u njihovim rukama nalazi više od 37 odsto svetskog bogatstva. Procenjuje se takođe da „baby boomeri“ danas predstavljaju najmoćniju demografsku grupaciju savremene Amerike.

Shodno životnoj filozofiji svoje generacije, gotovo svu uštedevinu godinama su pažljivo i veoma uspešno investirali na Volstritu. Čini se da su ipak zaboravili kako ekonomske krize ciklično pogađaju Ameriku i to svakih desetak godina, te da se umeće vodećih ekonomista odavno ne ogleda u tome kako pomoći SAD da ostanu najmoćnija privredna sila u svetu, veština je pronaći originalan način „ulaska“ u krizu! Američka recesija višestruko pogađa pripadnike baby boom generacije jer osim opustošenih penzionih fondova, njihove kuće (koje su po pravilu davno isplaćene) drastično su izgubile na vrednosti dok visoka stopa nezaposlenosti umanjuje mogućnost odlaganja odlaska u penziju. Neko će reći da je u pitanju još jedna u nizu teorija zavere. Možda, ali ovoga puta zavera je definitivno uperena protiv najproduktivnijih pripadnika američke nacije i to na samom kraju njihovih profesionalnih karijera.

Tokom poslednjih godinu i po dana u punoj meri se promenila svest ljudi. Do nedavno, poslovni partneri na prijemima, majke na roditeljskim sastancima ili komšije tokom neobaveznih šetnji kućnih ljubimaca po pravilu bi razgovarali o renoviranju kuće, detaljima vezanim za investicioni, berzanski portfolio... U poslednje vreme međutim, dominantna tema je posao. Kako ga zadržati ili pak steći. Sistem vrednosti polako se menja, jer čovek postaje svestan pravih vrednosti, nažalost tek onda kada ostaje bez njih.

Od početka ekonomske krize gotovo u svim granama američke privrede otpušten je približno isti procenat radnika. Broj varira u rasponu između 5 odsto i 8 odsto radnog potencijala određene kompanije i to bez obzira da li je reč o banci, građevinskoj firmi, fabrici automobila, igračaka ili prehrambenih proizvoda. Zagovornici teorije „dirigovane recesije“ tvrde da je reč o završnim pripremama za implementaciju nove strategije privrednog preporoda SAD.

Osnovni postulati Obanimog „new deala“ ogledaju se u masovnim projektima obnavljanja infrastrukture koji podrazumevaju i veliko angažovanje proste radne snage. Ovom vrstom posla do sada su se mahom bavili novopridošli emigranti bez dozvole za rad, dok su Amerikanci u punoj meri važili za velike probirače kada je o radnim mestima reč. Vremena se menjaju, a nezaposlenih je sve više. Nameće se logičan zaključak da se neminovno približava dan kada će po onoj narodnoj „sila Boga ne moli“, na velikim gradilištima kranove, lopate i pijuke međusobno ukrstiti brojni svršeni gimnazijalci koji, po sopstvenom svedočenju, nikako da pronađu posao u struci.

1.3. Rasipanje milijardi na lokalne projekte

Da li ima neko da doda još „lokalnih projekata“ u budžet, pre nego što glasamo? Niko? Dobro. Budžet je usvojen. Nije preterivanje. Tako je, otprilike, izgledao kraj sednice u Senatu, gornjem domu američkog Kongresa, prilikom usvajanja 410 milijardi dolara budžeta za tekuću godinu koja se okončava prvog oktobra. Budžet je, zatim, poslat predsedniku Baraku Obami na potpisivanje, što je trebalo da bude samo formalnost. Procedura stavljanja potpisa, međutim, pretvorila se u konferenciju za štampu na kojoj je Obama, vidno nezadovoljan i u kritičnom tonu, rekao da će ovoga puta budžet potpisati, ali da „tako više neće moći“.

Razlog za očigledno nezadovoljstvo predsednikovo nije suma koja je u pitanju. Uostalom, to što je određeno da se potroši do kraja tekuće godine i nije neka para, kada se poredi sa paketom ekonomskog stimulansa od 787 milijardi dolara koji je nedavno usvojen, ili sa projektovanim budžetom za iduću 2010. od čak 3,5 biliona dolara.

Ono što je izazvalo oštre kritike i predsednika i javnosti je rasipanje para na finansiranje raznih lokalnih projekata koje su kongresmeni pošto – poto uguravali u budžet, kako bi se dodvorili svojim okruzima i izbornim jedinicama u saveznim državama koje u Kongresu predstavljaju. Ti lokalni projekti, za koje kongresmeni traže da budu finansirani iz federalnog budžeta, najčešće su forsirani od neke interesne grupe, ili lokalnih političara koji smatraju da imaju puno pravo da iz kase u Vašingtonu dobiju pare za svoj okrug. [4]

Praksa je toliko uzela maha da se kongresmeni nisu uopšte obazirali na upozorenja koja su stizala iz Bele kuće. Promenu prakse, uostalom, obećao je sam Obama u predizbornoj kampanji, nazivajući popuštanje interesima lobista i lokalnim političara, nedozvoljenim i nemoralnim. Doduše, on je pokušao da razgraniči “dobre projekte od onih loših”, napominjući da nisu svi lokalni projekti koji se finansiraju iz federalne kase – prevara.

Kao da ništa nije rečeno, kongresmeni su u najnoviji budžet ugurali ni manje ni više nego devet hiljada lokalnih projekata u vrednosti od 7,7 milijardi dolara.

Svega i svačega se tu našlo – i plan izgradnje ogromne parking-garaže u Juti, i projekat borbe protiv skakavaca u Severnoj Karolini, pa čak i gradnja muzeja – čajnika! Kongresmen sa Aljaske je tražio i dobio pare za izgradnju „slepog puta”, kako je projekat ironično nazvan, s obzirom na to da treba da spoji dva sela sa nekoliko stotina stanovnika, a košta ni manje ni više nego 370 miliona dolara.

Tačan spisak svega što je ušlo u budžet nije objavljen za javnost. Tek, ponešto je procurilo zahvaljujući svađi između kongresmena, koju je delimično domaća štampa prenosila. Jedan

od tih projekata oko kojeg se digla prašina bio je izgradnja superbrzog voza na relaciji „Diznilend“ u Kaliforniji i kockarnice u Las Vegasu u saveznoj državi Nevadi. Pa, kome treba taj voz? Da decu iz Diznilenda prevozi u kockarnicu? – pitali su ljuto pojedini kongresmeni, dok je gradonačelnik Las Vegasa iz sveg glasa preko medija vikao da zvaničnici u Vašingtonu moraju da znaju da je njegov grad i te kako važan za ekonomiju zemlje.

Iako nije uspeo da spreči zakonodavce da „zamaste“ budžet, predsednik Obama je odmah po potpisivanju dokumenta najavio da će sledeći put biti drugačije. Konkretnije, najavio je formiranje federalne komisije za razmatranje svakog lokalnog projekta za koji se traže federalne pare. I ne samo to. Uбудućе, kada se novi budžet bude usaglašavao, svi predlozi će biti još u toku kongresne diskusije dostupni javnosti preko Interneta. Sve će moći da se vidi i zna, obećao je Obama. Transparentnost je bila zaštitni znak njegove izborne kampanje.

Nove mere Obama je obećao i za bahato ponašanje korporacija koje, iako su dobile pare od vlade za pokrivanje ogromnih manjkova i spasavanje od bankrotstva, dele milionske bonuse svojim direktorima.

Najveće osiguravajuće društvo AIG (American International Group) našlo se na udaru kritike javnosti i administracije. Direktori su, naime, između sebe podelili ni manje ni više nego 165 miliona dolara na ime – bonusa. Ta ista firma je od države dobila do sada 170 milijardi dolara za izvlačenje i krize. Bonsi su isplaćeni čak i onim rukovodiocima koji su, kao pacovi kada beže sa broda koji tone, već bili napustili AIG.

Pod neverovatnim pritiskom javnosti, pa čak i demonstracijama koje su održane ispred sedišta u Njujorku, Predstavnički dom Kongresa je u hitnom postupku usvojio zakon kojim će novac

Dr Mihailo Dedović

dobijen na ime bonusa oporezivati stopom i do 90 odsto. To će se odnositi samo na one firme koje su primile pomoć od države.

Nove mere za smanjenje profiterstva i korupcije tek dolaze, ali se kritičke ocene upućuju Obami – kako to da nije uspeo tu novu, obećanu politiku već da primeni u praksi. Da li je sistem previše žilav, ili je novi predsednik učinio propust? Amerikanci i dalje veruju da će nova administracija doneti boljitak i da se očigledno čine veliki naponi da se zemlja što pre izvuče iz krize.

2. Poziv krupnom biznisu da plati moralni dug u Rusiji

„Tata, da li će nas ova finansijska kriza dotaći? Ne sine, nas neće. Dotaćiće oligarhe, a mi ćemo načisto da nadrljamo“.

Ovo je samo jedan od polularnih viceva koji kruže po Rusiji, počev od oktobra 2008. Koliko je kome od ruskih tajkuna ostalo uticaja na vlast, pitanje je za razmatranje, ali je sigurno da ih je svetska kriza dobro udarila po džepu. Naravno, ostale su jahte, avioni, fudbalski klubovi, ali je nejasno ko će se od njih ponovo naći na narednoj Forbsovoj listi. Prva šestorka najbogatijih rusa za pola godine izgubila je čitavih 131 milijardu dolara.

Devedesetih godina, zarađujući ogromne sume na privatizaciji, uglavnom mladi ljudi dobili su pristup ogromnim bogatstvima i uticaju na vlast, i „počasno“ zvanje oligarh. Na poslednjem, majskom spisku milijardera časopisa Forbs, ruski bogataši su zauzeli 87 mesta! Ali, kriza ih je naterala da se spute na zemlju – bogatstvo se topilo svakim danom. Najgore su prošli pohlepni, oni koji su bezglavo uzimali bankarske kredite kako bi preigrali konkurente i kupovali sve što se kupiti moglo, po celom svetu. A onda su svetske berze pale, vrednost njihove imovine se značajno istopila, dok su im zapadne banke, kreditori poručile da vrate

novac ili da povećaju zalog. Novca, međutim, nema, jer je uložen u grozničavoj trci za povećanje bogatstva. [5]

Svetska kriza i pad cena robe teško su pogodili većinu oligarha i stavili ih na milost Kremlja. Mnogi od njih su od milijardera postali milioneri, a jednom delu preti potpuni krah. Finansijska kriza samo je pojačala optužbe protiv oligarha za antipartijsko ponašanje, jer mnogi i dalje žive luksuzno u inostranstvu. [6] Predsednik Rusije Dimitrij Medvedev je, zato, jasno stavio do znanja da će njihovo ponašanje za vreme krize, pogotovu u odnosu na zaposlene, biti presudno za njihov opstanak kada prođe krize.

“Uloga biznisa u kriznoj situaciji treba da bude ne samo tradicionalna – razvoj biznisa, razvoj saradnje, zarada. Ona treba da bude i moralna. Naš biznis se razvijao veoma brzo. I na račun toga, dobio i mnogo dodatnih mogućnosti. Nigde, verovatno, u svetu nije se tako brzo odvijao razvoj preduzetništva u poslednje vreme, kao u našoj zemlji. Ljudi su jednostavno postajali bogati u veoma kratkom roku. Sad je došlo vreme da se vraćaju dugovi, moralni dugovi, jer je ova kriza – test zrelosti. Kriza će biti period čišćenja: onaj ko izdrži krizne uslove, taj će biti efikasan preduzetnik, efikasan menadžer. Mislim da je to vrlo važno”, rekao je Medvedev.

Broj nezaposlenih u Rusiji u februaru 2009. godine povećao za 20,6 odsto u poređenju sa istim periodom prošle godine. Bez posla je u februaru bilo 6,4 miliona ljudi, ili 8,5 odsto ekonomski aktivnog stanovništva. Pri tom se u poređenju sa januarom broj nezaposlenih povećao za čitavih 4,9 odsto.

Poruka Medvedeva je najpre poslata preduzimačima koji se bave sirovinama, jer su upravo oni devedesetih godina najviše profitirali bez mnogo napora. Kompanije koje se bave sirovinama

su u poslednje vreme vodile nerazumnu politiku, uzimale ogromne kredite, kupovale sve redom, potiskivale konkurente, a kada je nastala kriza, ispostavilo se da ne mogu da opslužuju kredite da im preti bankrotstvo. Pored toga, kada je pojeftinila nafta, postalo im je nezanimljivo da se bave tim biznisom.

Ruski privatni sektor, inače, ima oko 500 milijardi dolara stranog duga, od čega 130 milijardi dospeva ove godine, prema podacima centralne banke. Analitičari ocenjuju da će zbog tih isplata bankrotirati mnogi poslovni ljudi ako država ne uskoči da pomogne.

3. Posle svake oluje dolazi sunce, samo je pitanje koliko će ona potrajati

Poslednji kvartal 2008. godine za svetska finansijska tržišta, metaforično opisan, najviše je podsećao na sliku iz 17. veka čiji je autor čuveni holandski umetnik Ludolf Bakhujsen (Ludolf Backhuysen): „Brodovi u nevolji nadomak kamenite obale“ (Ships in Distress off a Rocky Coast). Navedena slika koja danas krasi Nacionalne galerije umetnosti u Vašingtonu (i to je simbolično, jer je reč o gradu iz kojeg se očekuju rešenja svetske finansijske krize), prikazuje brodove koji su se našli nadomak vrlo opasne kamenite obale u vreme opasne oluje. Uprkos vrlo teškoj situaciji, slika zrači optimizmom jer se probijaju sunčevi zraci kao nagoveštaji da će sve biti u redu. Ali, posmatrač nikada ne može biti siguran da će se prikazani brodovi izbaviti iz opasnosti, a sasvim je sigurno da iz iste neće izaći neoštećeni.

Ocenjen kao najlošiji u modernoj istoriji finansijskih tržišta, poslednji kvartal 2008. godine imao je presudan uticaj na rezultate koje su investitori ostvarili u celoj godini. Mnogi još uvek presabiraju gubitke. Sa druge strane, upravo će gubici iz

2008. godine imati presudan uticaj na investicione strategije svih ozbiljnih investitora za 2009. godinu, za prilagođavanja novonastaloj situaciji.

Ono što najviše utiče na rezultate u 2009. jeste tzv. *credit crunch* tj. otežano ili usporeno funkcionisanje kreditnog tržišta. Takvo okruženje je nepovoljno za privrene tokove, jer su uslovi finansiranja i mogućnost zaduženja u privredi smanjuju, što usporava privrednu aktivnost i povećava rizike poslovanja. U tom slučaju, kreditni rizik izdavaoca biće najbitniji faktor svake investicione odluke. Takođe, zbog ovoga je teško očekivati značajan privredni rast kao i rast prihoda kompanija, što je već značajno uticalo na vrednovanja kompanija.

Procena je da će monetarni i fiskalni instrumenti koje primenjuju monetarne vlasti i vlade najvećih ekonomija sveta, a koji su pre svega usmereni na normalizovanje kreditnog tržišta, dati pravi efekat u 2009. Ove mere su već dale rezultate na međunarodnim bankarskim tržištima gde je pad referentnih kamatnih stopa veoma izražen. Ovo znači da se situacija normalizuje ali da nije zaboravljeno šta se dešavalo i da su u strahu još uvek vrlo velike oči. Likvidnost ubačena u svetsko finansijsko tržište, još uvek nije došla do zemalja srednje i istočne Evrope u potrebnoj meri, pa je za očekivati da će veći deo 2009. biti zapamćen po skupim kreditima u pooštrenim uslovima kreditiranja. U tom smislu, za očekivati je da će to uticati na profitabilnost kompanija sa znatnim dugom u strukturi kapitala. [7]

Posle svake oluje dolazi sunce, tako će biti i sa ovom, samo je pitanje koliko će potrajati.

ZAKLJUČAK

Efekti globale finansijske krize i krize poverenja odrazili su se na realnu ekonomiju. Do sad su se pod udarom našli ekonomski sektori koji se nalaze na površini ekonomskih struktura i tradicionalno među prvima osetljivo reaguju na ciklične promene. [8]

Čini se da se ekonomska kriza usporila u prvom kvartalu 2009. U drugom kvartalu bi smirenje u finansijskom sektoru i vladini paketi mera, trebalo da dovedu do stabilizacije, iako će neizvesnost ostati na visokom nivou.

Ni poslovno okruženje se nije bitnije popravilo. Nezaposlenost je u stalnom porastu, a ključni ekonomski pokazatelji, kao što je industrijska proizvodnja, još ne pokazuju nikakve znake oporavka. Manja poboljšanja niza pokazatelja raspoloženja nisu dovoljna da bi došlo do održive promene trenda.

Tokom kriznih i turbulentnih vremena, veoma je važno doneti određene teške odluke na vreme. Takve odluke mogu doneti samo efikasni preduzetnici koji su sposobni da izdrže krizne uslove.

REFERENCE:

1. Nelly Rade, Do guše u dugu, Bankar, februar 2009. s. 54
2. Mitrović Milutin, Revolucionar, B&F, br. 53. 2009. s. 82
3. Krstić Dejan, Nove spekulacije o uzrocima krize, Bankar, april 2009. s. 56
4. Nelly Rade, Slaninica curi iz budžeta, Bankar br.28, 2009. s. 59
5. Bojić Zorana, Svetska krize udarila po džepu i ruske oligarhe, Bankar, februar, 2009. s. 59
6. Neće svi preživeti, Bankar, april 2009. s. 60
7. Marinković Milan, Još traje oluja, Ekonometar br. 50 2009. str. 62
8. I dalje se preporučuje oprez na tržište kapitala, Trend, 04, 2005. s. 1